

SZÉKELY ISTVÁN

A MÓDOSÍTOTT PARLAMENTI VÁLASZTÁSI TÖRVÉNY DILEMMÁI*

Túl vagyunk az önkormányzati választásokon, előttünk a parlamentiek, és nagyon sokféle állítást hallhattunk arról, hogy milyen szabályok szerint fogunk ősszel választani, valamint arról, hogy ennek milyen hatása lehet a magyar képviseletre nézve. Nem gondoltam volna, hogy ez a téma különösebben érdekes, ha nem azt hallanám a különböző forrásokból, hogy ez számunkra kedvező törvény, hiszen nem veszélyeztetni parlamenti jelenlétünket, megőrzi a magyar képviselet jelenlegi súlyát, valamint teret enged a kockázatok nélküli magyar–magyar versenynek. Ezekkel a vélekedésekkel ellentétben azt gondolom, hogy számunkra ez igen kedvezőtlen törvény, és csak reménykedhetünk abban, hogy Victor Ponta miniszterelnök betartja abbéli fenyegetését, hogy először és utoljára fognak e törvény szerint választásokat szervezni. Természetesen abban az esetben, ha az Alkotmánybíróság is zöld utat ad a törvénynek – a mostani ellenzék megóvta, s nem egyértelmű, hogy mi lesz az Alkotmánybíróság döntése.¹

A választási törvény kapcsán három kérdést szeretnék megvizsgálni: milyen hatása van a politikai rendszerre, milyen politikai erőviszonyokat eredményez az őszi választások tekintetében, és harmadsorban pedig milyen hatása van a jogszabálynak a magyar képviseletre nézve.

A politikai rendszer szintjén két állítást lehet megfogalmazni. Az egyik szerint az egyéni kerületeken alapuló egyfordulós, egyszerű többségű, kompenzációs mechanizmusok nélküli választási törvény szabályozta rendszerben nem a pártok meghatározóak, hanem a személyek – az kap mandátumot, aki a legtöbb szavazatot szerzi, és kompenzációs kosár pedig nincs. Ez hatását tekintve egyértelmű elmozdulást jelent a kétpártrendszer irányába. A kontinentális Európában a kétpártrendszer ismeretlen fogalom, az angolszász világban találunk ilyet.² Jellemzője, hogy csak homogén politikai kultúrájú országokban vált be, hiszen a kétpártrendszer igen jelentős közösségeket hagyhat képviselet nélkül – előfordul, hogy 15-20%-os támogatottságú pár-

---

* Az előadás a *Magyar Kisebbség* társadalomtudományi folyóirat számára a Pro Minoritate Alapítvány által adományozott Lőrincz Csaba-díj odaítélése alkalmával hangzott el Sepsiszentgyörgyön, 2012. június 23-án. A tanulmány az előadás szerkesztett és jegyzetekkel kiegészített változata.

tok nem tudnak parlamentbe kerülni.³ Amennyiben térségünkben a politikai stabilitást kiemelt értéként kezeljük, és továbbra is azt akarjuk, hogy a véleménykülönbségeket parlamentáris úton ütköztessük, ez a megoldás nem lehet célravezető.

A törvény másik rendszerszintű jellegzetessége a választások két fontos összetevője, az arányosság és a kormányozhatóság egyensúlyának felszámolása. A kontinentális Európában minden választási rendszer e két fontos komponens egyvelege, hiszen egyszerre kell biztosítani az arányosságot, hogy minden fontosabb választói csoport megtalálja, viszontlássá képviselőt, ugyanakkor elő kell segíteni a stabil parlamenti többséget, mivel a kormányozhatóság kiemelten fontos szempont, főleg a kiforratlan, széteső pártok által meghatározott Romániában. A módosított választási törvény teljesen a kormányozhatóság elvének hegemoniáját jelenti, nem számol az arányosság ismérvével, ami végső soron a politikai rendszer reprezentativitását kérdőjelezi meg, legitimitását ássa alá.

Ami az őszi parlamenti választásokat illeti, az új választási törvény a kormánypártok túlhatalmát eredményezheti. Az önkormányzati választásokon a Szociál-Liberális Unió (USL) pártszövetség jelöltjeire a választók körülbelül 50%-a szavazott.⁴ Ha ezt az eredményt választási körzetenként átszámoljuk az új törvény előírásai szerint, 82%-os többségű USL-s parlamenti többséget kapunk, ennek minden következményével együtt. Nem beszélve arról, hogy az önkormányzati választási győzelme óta az USL közvélemény-kutatások által mért támogatottsága 59%-ra növekedett.

Azt gondolom, hogy egy ilyen, fajsúlyos ellenzék nélkül kormányzó többség veszélyes lehet, hiszen a demokrácia éppen a súlyok-ellensúlyok nagyon kényes egyenlegére, rendszerére épül. Ez a választási törvény, ha maradónak bizonyul, vélhetően hosszabb távra összekapcsolja a PNL-t (Nemzeti Liberális Párt) a PSD-vel (Szociáldemokrata Párt).⁵ Sok közülük nincs egymáshoz, de együtt létrehozhatják azt a hegemon pártrendszert, ami hosszabb távon stabilizálja hatalmukat.

Ami a magyar képviselőt illeti – és talán ez a fontosabb a mi esetünkben – ezzel a választási rendszerrel ott, ahol magyar többségű választókerületek vannak, nagy valószínűség szerint magyar képviselő juthat be a törvényhozásba. A parlamenti képviselő léte nem kerülhet veszélybe akkor sem, ha lesz magyar–magyar verseny,⁶ és akkor sem, ha a pártok összefognak. Fontos ugyanakkor a választókerületek meghatározása, és ebből a szempontból szerencsés, hogy vélhetően marad a 2008-as felosztás. Ez azért kedvező, mert a régi választási rendszerben minden pártnak az volt az érdeke, hogy jól behatárolt kerületekbe tömbösítse a magyar választókat, hiszen csak a szavazatok abszolút többségével megszerzett mandátum volt biztos.⁷ Így alakultak ki Erdély-szerte olyan választókerületek, ahol egyértelmű, gyakran „főlős” magyar etnikai többség van. Ugyanakkor a választási törvény módosításá-

val eltörölték a parlamenti küszöböt,⁸ amely az RMDSZ ellenzékének elvileg esélyt biztosít arra, hogy parlamentbe kerüljön.

A módosított törvény Székelyföld tekintetében érdekes helyzetet eredményezhet. Az 1989-es változások óta Hargita és Kovászna megyékben egy-egy választókerületet mindig megnyertek a többségi pártok képviselői. A módosított törvény elvileg lehetőséget biztosít arra, hogy az összes – szűken vett – székelyföldi választókerületet magyar jelölt nyerje meg, és a többségi pártok valamely jelöltje ehhez képest szerezzen megyénként egy-egy pótlólagos mandátumot. Ez a két megyében a mandátumok számának növekedését eredményezné.

Kétségtelen, hogy az egyéni választókerületi rendszer az etnikai tömb számára előnyös szabályozás. Interetnikus környezet esetében, ahol demográfiai okokból nem lehetséges magyar etnikai többségű körzeteket kialakítani, a választási törvény módosítása során sikerült egy olyan szabályozást elfogadtatni, amely kompenzálja az egyéni választókerület által generált veszteségeket. A jogszabály szerint, ha egy megyében valamely nemzeti kisebbség aránya 7% felett van a 2002-es népszámlálási adatok szerint, és a megyében az adott nemzeti kisebbség szervezete⁹ nem szerez képviselői mandátumot, akkor pótlólagosan egy mandátumra jogosult az adott megye azon választókerületében, ahol a legjobb eredményt érte el.¹⁰ Ezzel a rendelkezéssel maradhat magyar képviselője Arad, Brassó, Kolozs és Máramaros megyéknek, ahol jelentős lélekszámú magyar él, de nem lehet kialakítani nyerésre esélyes magyar választókerületet. „Vigaszágon” szerezhetne mandátumot Temes megye, ahol a 2002-es népszámlálási adatok szerint a magyarok számaránya még 7% feletti, azonban az utolsó census előzetes eredménye szerint már mélyen az említett határ alá csökkent.¹¹

A számítások alapján az őszi választások alkalmával a magyar képviselőlet parlamenti aránya nem csökkenne, ugyanakkor súlya egy 70-80%-os USL-s többségű törvényhozásban kétségtelenül leértékelődne. Az a „királycsináló”, esetenként „mérleg nyelve”-szerep, amit az RMDSZ 1996 óta egy igen magas fokú arányosságot biztosító választási rendszer¹² hasznélvezőjeként betöltött, lehet, hogy a továbbiakban elvész.

A képviselőlet súlyának leértékelődése kétségtelenül gondot okoz, azonban nem ezt tartom a legsúlyosabbnak. Attól tartok, hogy a törvény módosítás az erdélyi magyar politika alapvető célkitűzését, az erdélyi magyar társadalom kialakítását lehetetleníti el. A politikai programként megfogalmazott célkitűzés egy olyan teljes, etnikai alapon elkülönülő társadalom kialakítását célozza, amely közjogi értelemben a különböző autonómiák révén csatlakozik a többségi társadalomhoz. Ennek a programnak egyik legfontosabb eleme az etnikai szavazathoz kapcsolódó funkciók voltak.

A régi választási törvény országos kompenzációs kosarával minden mindennel összefüggött. Joggal mondhattuk, hogy minden romániai magyar,

éljen bárhol az országban, egy közösség része, az etnikai szervezetre leadott szavazata pedig hasznosul. Lehet, hogy ez nem az ő megyéjében eredményez képviseletet, hanem egy másikban, de mivel közösségi képviseletről van szó, a reprezentativitás elve nem sérül. A rendszer legfontosabb eleme az országos kompenzációs kosár volt, amely bármilyen élethelyzetben biztosította az etnikai szavazat hasznosulását. Ez pedig elsősorban nem valamilyen szavazatmaximalizáló szempont okán fontos: az etnikai szavazat elmúlt két évtizedben a nemzeti identitás részévé vált, a szavazás pedig ennek megélését, felmutatását képezte. Mi, akik a magyar közösség részei vagyunk, azáltal is különbözünk többségi polgártársainktól, hogy a választásokon magyar szervezetre szavazunk. Gondot az okoz, hogy amennyiben az etnikai szavazat nem biztosítja minden esetben a szavazat hasznosulását, az nehezen fenntartható. Az új választási törvényben pedig e két fogalom – az etnikai szavazat és annak hasznosulása – szétválík: a szavazat csak azokban a választási körzetekben hasznosul, ahol magyar etnikai többség van. Ez pedig nemcsak a szórványhelyzetben élők esetében nem adott, hanem a nagyvárosokban élő százezres nagyságrendű választók esetében sem: a kolozsvári, nagyváradi, brassói, aradi magyarok szavazata nem hasznosul, nem eredményez képviselőt. Pedig a szavazat hasznosulása igen fontos szempont. Az önkormányzati választásokon megfigyelhettük, hogy az esélytelen magyar polgármesterjelölt kevesebb szavazatot kap, mint a magyar lista, vagyis ez esetben a tudatos választókra jellemző osztott szavazatról van szó. Az is valószínűsíthető, hogy a magyar szempontból esélytelen körzetekben a többségi pártok potenciális szavazókként tekintenek a magyar választókra, ajánlatot fogalmazva meg számukra.¹³

Összefoglalva tehát azt állítom, hogy az új parlamenti választási törvény azáltal, hogy a választók jelentős részének nem biztosítja a magyar szervezetre leadott szavazat hasznosulását, az etnikai szavazat ellenében hat, aminek kára elsősorban tudati szinten jelentkezik, nehezítvén az erdélyi magyar társadalom kialakítását. Ha a törvény kiállja az alkotmánybíróság próbáját, lezár egy 22 éves időszakot, hiszen ettől kezdve mind rendszerszinten, mind az országos politikai erőviszonyok tekintetében, mind pedig a magyar képviselet esetében valami egészen más kezdődik.

Hogyan lehet a magyar képviselet szempontjából csökkenteni a törvény negatív hatását? Az elmúlt két évtizedben meghatározó jelentősége a parlamenti képviseletnek volt, 1996 után pedig emellett felértékelődött a kormányzati szerepvállalás is. Az elmúlt néhány évben, főleg a 2003-as alkotmánymódosítás után azt látjuk, hogy a parlamenti tevékenység jelentősége csökkent. Vannak további olyan célkitűzések, amelyeket a parlamentnek kell elfogadni, gondolok itt például az autonómiák kérdésére, a magyar egyetem ügyére vagy a nyelvi jogok érvényesülési határának lejjebb vitelére, azonban a demokratikus berendezkedés alapintézményei kiépültek. Nyilvánvaló,

hogy sok esetben szükséges ennek továbbvitele, korrekciója, de ennek jelentősége már nem mérhető az intézményrendszer kiépítéséhez. A kormányzati szerepvállalás jelentősége is csökkenhet, hiszen az új választási törvény parlamenti túlhatalmat biztosít a mindenkori győztesnek.

Véleményem szerint a jövő célkitűzéseinek tekintetében az önkormányzatokra az eddigiekhez képest nagyobb mértékben kellene támaszkodni, mert már kellőképpen megerősödtek ahhoz, hogy túllépve a közszolgáltatások határán, politikai feladatokat is vállaljanak. A jövőben meghatározó szerepük lehet az etnikai szavazat fenntartásában, hiszen az önkormányzati választásokon a magyar szervezetre leadott szavazatok igen nagy hányada hasznosul.¹⁴ Fontos az önkormányzatok szerepvállalásának újragondolása már csak azért is, mert azt gondolom, hogy az „alapító atyák” leköszönését követően az új politikai elit az önkormányzatok irányából fog feltűnni.

Jegyzetek

- ¹ Az előadás elhangzása után, június 27-én döntött az Alkotmánybíróság, melynek értelmében alkotmányellenes a képviselőház által május 22-én elfogadott új parlamenti választási törvény, mely a jelenleg is hatályos arányos képviseleti rendszer helyett többségi választási rendszert vezetett volna be.
- ² Egyszerű többségi rendszert találunk Angliában, az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában, Új-Zélandon, Ausztráliában, Dél-Afrikában, Indiában; az európai kontinensen Oroszországban.
- ³ A angol Liberális Párt az 1987-es választásokon az érvényes szavazatok 23,2%-át szerezte meg (az SPD-vel együtt), ami a mandátumok 3,3%-ra volt elégséges.
- ⁴ Az USL a 2012-es önkormányzati választásokon a politikai opciót leginkább tükröző megyei közgyűlési listákon 49,8%-ot ért el.
- ⁵ Traian Băsescu elnöki mandátuma végéig, 2014-ig a két párt szoros együttműködése biztosra vehető.
- ⁶ Az állítás elsősorban a székelyföldi választókerületekre igaz, ahol a magyar etnikai arány 70-80%-os. Interetnikus környezetben az etnikai arány alacsonyabb, de itt a választók körében erős az összefogás iránti igény, ami a szétszavazás ellen hat.
- ⁷ A 2008-as választások alkalmával előfordult, hogy a 40–45%-kal első helyen végzett jelölt helyett a harmadik-negyedik legjobb eredményt elérő jelölt szerzett mandátumot.
- ⁸ A 2008-as választási törvény az országos 5%-os küszöb mellett tartalmazott egy alternatív küszöböt is, ennek értelmében elégséges volt valamely szervezet jelöltjeinek három szenátori és hat képviselői egyéni választókerületben első helyen végezni.
- ⁹ A törvény „nemzeti kisebbségek szervezete” fogalmat használja. Nem egyértelmű, hogy ez alatt csak az egyesületi törvény alapján létrehozott kisebbségi szervezeteket

érti, vagy pedig azokat a pártokat is, amelyek alapító okiratukban ekként határozzák meg magukat.

¹⁰ Ez a rendelkezés a Hargita és Kovászna megyei többségi pártokra is érvényes. Először fordul elő, hogy e két megye román lakosait egy jogszabály kisebbségiként határozza meg.

¹¹ A 2002-es népszámlálás szerint Temes megyében a magyarok aránya 7,5%, a 2011-es census előzetes adatai szerint 5,4%.

¹² A romániai, 2012-ig érvényes választási rendszernél csak a holland és az izraeli arányosabb.

¹³ A felmérések szerint a parlamenti választásokon legmagasabb arányú, mintegy 8%-os, etnikai átszavazás 2004-ben volt.

¹⁴ Települési szinten sokkal több választó él egy önkormányzati mandátum megszerzéséhez szükséges arányban, mint ahányan etnikai többséget alkotnak a parlamenti választókerületek szintjén.